

Wandelroute Kano van Pesse

Lengte 3,5 km - verharde weg

40 minuten

Impressie van het landschap bij Pesse zo'n 11.000 jaar geleden.

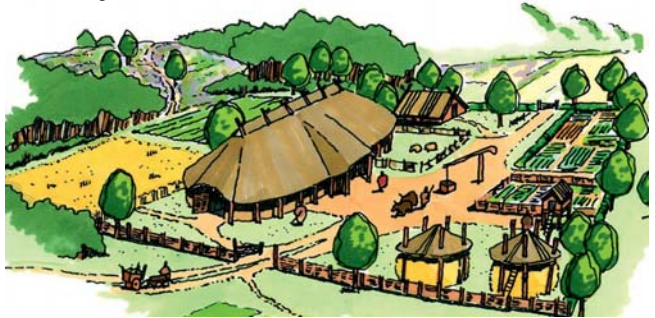
Inleiding over de omgeving en ontstaan van het landschap

De wandeling voert u vanaf Green Planet door een van de oudst bewoonde streken van Drenthe. Al direct na de laatste ijstijd, zo'n 11.000 jaar geleden, trokken mensen langs de beken en door de bossen van dit gebied op zoek naar vis, wild en voedsel. Vlak ten zuiden van Pesse is zelfs het oudste vaartuig ter wereld gevonden, een boomstamkano van ongeveer 8.000 voor Christus. Het landschap zag er toen heel anders uit, met dichte bossen, afgewisseld door beekjes en vennen.

Pas veel later, zo'n vijfduizend jaar geleden, vestigden de eerste boeren zich in dit gebied. Pesse ligt op een hogere zandrug tussen twee beekdalen en juist deze gronden waren het best geschikt voor de vroege landbouw. Om plek te maken voor hun akkers en huizen brandden de eerste boeren stukken bos af. Was de grond uitgeput, trokken ze een stukje verder. In de loop van duizenden jaren verplaatsten de nederzettingen – meestal niet groter dan enkele boerderijen – zich over het grondgebied. Zo zijn onder de es van Pesse - waar Green Planet op uitkijkt -

bewoningssporen van meer dan tweeduizend jaar oud gevonden.

Vanaf ca. 1000 na Chr. kregen de boeren een landbouw-methode onder de knie om het bouwland te bemesten met een mengsel van heideplaggen en uitwerpselen van vee. De akkers raakten niet meer uitgeput zodat de boerderijen op één plek bleven staan en konden uitgroeien tot een dorp zoals Pesse. De grond bracht zoveel op dat er kleine nederzettingen als Eursinge en Bultinge aan de rand van de es werden gesticht en een gehucht als Kraloo ontstond met eigen landbouwgrond.

Boerderij in de Middeleeuwen

Resultaat van de intensievere landbouw was ook dat bijna al het bos verdween en langzaam plaatsmaakte voor kale heide rondom de dorpen en akkers.

Pas met de komst van de kunstmest eind 19e eeuw, slaagden de boeren erin om de onvruchtbare en woeste heidevelden te bebouwen. Toen ging het snel. Het akkerareaal breidde zich uit, de dorpen werden groter en een groot deel van de heide werd beplant met bomen.

Na de Tweede Wereldoorlog gingen de veranderingen in het landschap nog sneller. Het dorp Pesse is fors uitgebreid, door ruilverkavelingen verdween het eeuwenoude kleinschalige landschap en de snelweg A28 en provinciale weg N375 hebben de es en de bebouwing

eromheen van elkaar gescheiden. Toch is er nog veel te zien van het Drenthe van toen dat u tijdens deze wandeling kunt beleven.

1

De akkers langs de rand van het dorp Pesse vormden de Pesser Es.

Start van de wandeling bij Green Planet, Bulting 2 in Pesse

A U verlaat het tankstation over het verharde pad aan de achterkant, buigt eerst linksaf en dan rechtsaf.

Pesse

U loopt over de es van Pesse. De akkers lagen aan de rand van het dorp en vormden eeuwenlang een onlosmakelijk geheel met de bebouwing. De es was verdeeld in lange, smalle percelen waarvan iedere boer er een paar bezat. Ze brachten genoeg op om zelf van te leven en een deel van de opbrengst te verkopen. Tot na de Tweede Wereldoorlog waren het gemengde bedrijven met wat vee - gemiddeld zo'n twintig stuks -, kippen en varkens. Er werd meestal graan en rogge verbouwd. Inmiddels is dat vooral mais en gras.

Het dorp lag aan de oude hoofdweg van Hoogeveen naar Assen, met een aftakking naar Ruinen. In de jaren vijftig van de vorige eeuw werd de hoofdweg eerst verbreed en rechtgetrokken en twintig jaar later vervangen door de huidige snelweg A28. Sindsdien zijn

Voormalig café Moes langs de oude hoofdweg

dorp en es, na meer dan duizend jaar, van elkaar gescheiden. In dezelfde periode werd de provinciale weg N375 aangelegd zodat ook de band tussen Eursinge – een dochternederzetting van Pesse – en de es verloren ging.

B Bij de T-splitsing linksaf.

Historisch aanzicht van Pesse

Molenhoek

De boerderijen waar u langs loopt vormen de buurtschap Molenhoek. Ze lagen aan de oude weg vanaf Echten die doorliep tot in Pesse. De oude weg tot in Pesse is nu afgesloten door de snelweg; iets verder naar het zuiden is een nieuwe weg met een tunneltje onder de A28 aangelegd.

Zoals de naam al doet vermoeden heeft hier ooit een molen gestaan, aan de zuidrand van de es. Het was een korenmolen die al in de 17e eeuw wordt genoemd. Zelfs vanuit Ruinen brachten boeren hun graan hierheen om tot

2

Historische boerderij aan de Molenhoek.

meel te malen. Eind 19e eeuw is de molen afgebroken, bijna zonder een spoor achter te laten. Enkel een nauwelijks zichtbare laagte in het veld markeert de plek van de molen.

boerenbedrijven gestopt, de landbouwgrond verkocht en de gebouwen veranderd in prachtige woonhuizen. Een ontwikkeling die nog steeds doorgaat.

plek waar een van de meest bijzondere archeologische vondsten van ons land is gedaan. Bij de aanleg van de provinciale weg in 1955 stuitten de arbeiders op een meters-diepe veengeul. Hierin lag een uitgeholde boomstam die de gravers op een wagen gooiden om afgevoerd te worden. De stam viel er van af en werd gevonden door een bewoner van Molenhoek, die het liet zien aan een archeoloog. Deze herkende een hierin een prehistorische kano. Bij nader onderzoek bleek de kano 10.000 jaar oud te zijn. Nergens anders ter wereld is zo'n oude boot gevonden.

Zo zal de molen van Molenhoek er uit gezien hebben.

Molenhoek is het meest authentieke deel van Pesse. Het geeft een goed beeld hoe een agrarische nederzetting er oorspronkelijk uit zag, met een paar boerderijen die tussen de velden lagen. De eerste boerderij die u tegenkomt dateert uit 1787, de andere boerderijen zijn uit de 19e en begin 20e eeuw. Geen van allen is nog in gebruik als agrarisch bedrijf. Vanwege de schaalvergroting in de landbouw - vanaf de jaren zeventig van de vorige eeuw - zijn de meeste

Het enige boerenbedrijf ligt aan de zuidkant van Molenhoek, van een familie die al sinds mensenheugenis in de buurtschap woont.

Natuurlijk werd de vindplaats beter onderzocht. De geul bleek een oude waterloop te zijn die door prehistorische mensen werd gebruikt om vis te vangen. Waarschijnlijk gebruikten zij de kano om fuiken uit te zetten.

C 1e weg rechtsaf of 200 meter doorlopen naar vindplaats kano en dan weer terug naar dit punt.

Kano van Pesse

Wanneer u een stukje doorloopt langs de snelweg komt u na tweehonderd meter op de

3

De oudste kano ter wereld, zo'n 10.000 jaar oud, is in 1955 gevonden bij Pesse.

Deze boerderij aan de Molenhoek bestaat al sinds 1787

Het waren rondtrekkende jagers en verzamelaars die het vaartuig lieten liggen en nooit meer terugkwamen. De boot was vrij ongeschonden totdat een graafmachine er 10.000 jaar later zijn tanden in zette.

Niet iedereen was er van overtuigd dat het eenvoudige voorwerp een kano kon zijn. Vijftien jaar geleden is de kano nagemaakt en het bleek dat twee mensen er in konden varen met peddels. Het filmpje van deze proef is te zien op YouTube 'Kano van Pesse'. De originele boot is nu een van de topstukken van het Drents Museum in Assen. De replica is te bewonderen in de bibliotheek van Hoogeveen. Mis de kans niet om oog in oog te staan met het oudste vaartuig ter wereld!

D 1e weg rechtsaf, de kronkelende weg volgen.

Een bijzondere weg

U verlaat Molenhoek en volgt een weg die al kronkelend om de Pesser Es heenloopt. De es is op een hogere dekzandrug aangelegd, die tussen de beekdalen van Ruiner Aa en

Oude Diep opees. De vroegere bewoners hebben elk bruikbaar hoekje van deze zandrug willen gebruiken zodat de rand van de es een kronkelend verloop kreeg. De huidige weg volgt nog precies de oude begrenzing.

De es bestond uit smalle percelen, zogenaamde slagen, die loodrecht op de weg stonden en doorliepen tot het midden van de es. Naar deze verkaveling is de weg de Slagenweg genoemd.

4

De Slagenweg loopt precies langs de begrenzing van de Pesser es.

In de loop van de 20e eeuw is een deel van de es met bos beplant voor de houtopbrengst, vooral aan de zuidkant. In het bos zijn de oude perceel-scheidingen nog zichtbaar. Er liggen ook langgerekte kuilen van 15-20 meter waar aardappelen en bieten in werden opgeslagen.

Het gebied buiten de es was lang ongeschikt voor de landbouw. Het lag lager en de bodem bracht te weinig op. Dit zogenaamde Pesser Veld strekte zich links van de weg uit zover het oog reikte en was in zijn geheel begroeid met heide. Hier graasden de schapen en werden plaggen gestoken om in de stal te vermengen met mest. Begin 20e eeuw - met de komst van de kunstmest - werd dit gebied ontgonnen zodat de weg nu aan beide zijden door landbouwgrond wordt omgeven. Het weidse uitzicht is gebleven.

E Einde weg over onverhard pad naar Green Planet

Op dit perceel is in 1335 de 'capel' van Bultinge gebouwd. In de 17e eeuw is het afgebroken.

De verdwenen kerk van het buurtschap Bultinge

Links van de weg ziet u een buurtschap liggen die volgens het naambord Eursinge heet. In werkelijkheid is het Bultinge, het vroegere buurdorp van Eursinge. Bultinge en Eursinge zijn in de loop der jaren aan elkaar gegroeid en hebben één naam gekregen.

De bewoners van Pesse moesten vroeger helemaal naar Ruinen om naar de kerk te gaan. Vooral 's winters was dit een zware onderneming wanneer de Ruiner Aa buiten zijn oevers was getreden. Al in 1335 werd daarom vlakbij Pesse, in Bultinge, een kapel gesticht. Het kerkje heeft meer dan 300 jaar, tot in de 17e eeuw,

dienst gedaan en is daarna afgebroken. Pas halverwege de 19e eeuw kreeg Pesse weer een eigen kerk, nu dichtbij aan de zuidkant van het dorp.

Van de kerk van Bultinge lijkt elk spoor te ontbreken. Gelukkig zijn op een kaart van 1645 de perceelsnamen van de Pesser Es nog te lezen. De namen Karckpadt, Karckweg en Kerckackers komen erop voor en bij nadere bestudering zelfs een klein stukje grond dat Capel heet. Het ligt ter hoogte van het punt waar de verharde weg overgaat in een pad. Ergens onder de akker rechts van u moeten de resten van de oude kerk verborgen liggen, wachtend op een gelegenheid om weer tevoorschijn te komen.

Einde van de wandeling Het pad komt weer uit bij Green Planet.

Colofon

De wandelroute Kano van Pesse is een uitgave van **Green Planet**

Tekst **Olav Reijers**
Het verhaal van de plek

Fotografie en illustraties
Jouke Nijman
tekening prehistorie
Drents Museum
Kano van Pesse
Olav Reijers
Google Streetview

Archief Huize Echten
Model kerk)

Eindredactie
Lisanne Bergström
Green Planet

Met dank aan
Arend Steenbergem,
Arend-Jan Schonewille

Vormgeving en productie
!pet visuele communicatie

© Green Planet 2016

Wandelroute Kano van Pesse

Lengte 3,5 km - verharde weg

40 minuten

today for tomorrow